

**Bijlage als bedoeld in artikel 2 van de Regeling rijkssubsiëring
instandhouding monumenten**

LEIDRAAD

SUBSIDIABELE INSTANDHOUDINGSKOSTEN

BRIM 2010

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1. SUBSIDIABELE KOSTEN

STABU-codering:

00	ALGEMEEN
01	VOOR HET WERK GELDENDE VOORWAARDEN
05.	BOUWPLAATSVOORZIENINGEN
10	STUT- EN SLOOPWERK
12	GRONDWERK
14	BUITENRIOLERING EN DRAINAGE
15	TERREINVERHARDINGEN
16	BEPLANTING
17	TERREININRICHTING
20	FUNDERINGSPALEN EN DAMWANDEN
21	BETONWERK
22	METSELWERK
24	RUWBOUWTIMMERWERK
25	METAALCONSTRUCTIEWERK
26	BOUWKUNDIGE KANAALELEMENTEN
30	KOZIJNEN, RAMEN EN DEUREN
31	SYSTEEMBEKLEDINGEN
32	TRAPPEN EN BALUSTRADEN
33	DAKBEDEKKINGEN
34	BEGLAZING
35	NATUUR- EN KUNSTSTEEN
36	VOEGVULLING
37	NA-ISOLATIE
38	GEVELSCHERMEN
40	STUKADOORWERK
41	TEGELWERK
42	DEKVLOEREN EN VLOERSYSTEMEN
43	METAAL- EN KUNSTSTOFWERK
44	PLAFOND- EN WANDSYSTEMEN
45	AFBOUWTIMMERWERK
46	SCHILDERWERK
47	BINNENINRICHTING
48	BEHANGWERK, VLOERBEDEKKING EN STOFFERING
50	DAKGOTEN EN HEMELWATERAFVOEREN
51	BINNENRIOLERING
52	WATERINSTALLATIES
53	SANITAIR
54	BRANDBESTRIJDINGSINSTALLATIES
55	GASINSTALLATIES
56	PERSLUCHT- EN VACUUMINSTALLATIES
60	VERWARMINGSINSTALLATIES
61	VENTILATIE- EN LUCHTBEHANDELINGSINSTALLATIES
62	KOELINSTALLATIES
70	ELEKTROTECHNISCHE INSTALLATIES
75	COMMUNICATIE- EN BEVEILIGINGSINSTALLATIES
78	GEBOUWENBEHEERSYSTEMEN

80	LIFTINSTALLATIES
81	ROLTRAPPEN EN ROLPADEN
82	HEF- EN HIJSINSTALLATIES
83	GOEDERENTRANSPORT- EN- DISTRIBUTIESYSTEMEN
84	GEVELONDERHOUDINSTALLATIES
90	WERKTUIGBOUWKUNDIGE INSTALLATIES
91	KLINKENDE MONUMENTEN (luidklokken, beiaarden, orgels, uurwerken, e.d.)

HOOFDSTUK 2. TABELLEN EN GRONDSLAGEN VOOR BEREKENINGEN

Paragraaf:

1. Tabel voor de berekening van het honorarium inzake het opstellen van een instandhoudingsplan
2. Tabel voor de berekening van het honorarium inzake de planbegeleiding
3. Tabel voor de berekening van de toeslag voor het vervaardigen van aanvullende stukken
4. Grondslagen voor de berekening van het bouwplaatsuurloon
5. Grondslagen voor de opbouw van de algemene bouwplaatskosten

HOOFDSTUK 1. SUBSIDIABELE KOSTEN

00 ALGEMEEN

00.04 AANBESTEDING/INSCHRIJVING

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de coördinatievergoeding van de (hoofd)aannemer tot een maximum van 3% van de kosten van die subsidiabele werkzaamheden, die met instemming van de minister apart aanbesteed worden.

01 VOOR HET WERK GELDENDE VOORWAARDEN

01.02 ADMINISTRATIEVE BEPALINGEN

Keuring van bouwstoffen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het keuren van te verwerken materialen c.q. bouwstoffen (zoals natuursteen en leien), mits de keuring is geadviseerd door de minister en wordt uitgevoerd door een naar het oordeel van de minister bekwaam keuringsinstituut.

01.03 VERZEKERINGEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de premie van een Casco All Risks-verzekering (CAR) tot een maximum van 0,4% van de subsidiabele kosten.

01.04 VERREKENING WIJZIGING KOSTEN EN PRIJZEN

Aannemerskosten:

De subsidiabele aannemerskosten zijn onder te verdelen naar:

- ❖ de te verwerken materialen op grond van deze Leidraad,
- ❖ de loonkosten van het aannemerspersoneel op basis van hoofdstuk 2, paragraaf 4,
- ❖ de werkzaamheden uitgevoerd door onderaannemers,
- ❖ de algemene bouwplaatskosten (ABK) tot een maximum van 20% op basis van hoofdstuk 2, paragraaf 5,
- ❖ stelposten en verrekenposten,
- ❖ onvoorziene werkzaamheden tot een maximum van 5%.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- precario en andere gemeentelijke heffingen,
- heffingen voortkomend uit onder andere milieuverordeningen,
- renteverlies, financiering, notaris, afsluitprovisie en dergelijke.

Zelfwerkzaamheid:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de te verwerken materialen,
- ❖ de afschrijving dan wel huur van het benodigde materieel,
- ❖ de arbeidsuren van de eigenaar en/of zijn personeel, mits die ten behoeve van werkzaamheden aan zijn monument zijn gemaakt in het kader van een door hem gedreven onderneming en ze worden aangetoond met een accountantsverklaring, op basis van hoofdstuk 2, paragraaf 4.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- de arbeidsuren van de eigenaar die zelf instandhoudingswerkzaamheden verricht (de "doe-het-zelf"-uren van de eigenaar).

Architecten-/plankosten:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het opstellen van het instandhoudingsplan met de daarbij behorende stukken (zoals plan, begroting, werkomschrijving en tekeningen) tot een maximum overeenkomstig de tabel, bedoeld in hoofdstuk 2, paragraaf 1.

Begeleidingskosten:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het begeleiden van de uitvoering van de werkzaamheden - bestaande uit het jaarlijks opstellen van het jaarprogramma, het opvragen van offertes, de prijsvorming en het verstrekken van de opdrachten, de begeleiding en controle tijdens de uitvoering, de oplevering van het uitgevoerde werk en de financiële verantwoording - tot een maximum overeenkomstig de tabel, bedoeld in hoofdstuk 2, paragraaf 2.

Overige kosten:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ abonnementen zoals op/voor:
  - de Monumentenwacht dan wel een vergelijkbare organisatie (inclusief de kosten van het inspecteren en uitvoeren van noodreparaties),
  - de controle van de bliksembeveiligingsinstallatie,
  - de controle van de brandbeveiligingsinstallatie.
- ❖ bouw- en kleurhistorisch onderzoek, mits voorgeschreven dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ tuinhistorisch onderzoek, inhoudende een chronologische weergave van de geschiedenis met bronvermelding, historische afbeeldingen, historisch kaartmateriaal en fasekaarten, e.e.a. als uitgangspunt voor het beheerplan,
- ❖ specifieke onderzoeken, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister, zoals:
  - bouwfysisch onderzoek (onder andere naar vocht- en zoutproblemen),
  - constructie-/bouwtechnisch onderzoek,
  - werktuigbouwkundig onderzoek.
- ❖ specialistische werkzaamheden door derden, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister, zoals voor:
  - beeldhouwwerk,
  - bijzonder schilderwerk,
  - werkzaamheden aan installaties,
  - advisering inzake specifieke onderwerpen en/of problemen.

Legeskosten:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ gemeentelijke leges betreffende de monumenten- en/of bouwvergunning.

Omzetbelasting / BTW:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de Omzetbelasting/BTW tot een maximum van 19%, tenzij deze fiscaal verrekenbaar is.

Tussentijdse aanpassing van de BTW-percentages wordt in deze beschouwd als meer- of minderwerk.

Prijsindexering:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de prijsindexering tot een maximum van 3% per jaar (cumulatief).

01.05 TEKENINGEN EN BEREKENINGEN

Aanvullende tekeningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het vervaardigen van aanvullende detail- en/of uitvoerings-/werktekeningen tot een maximum overeenkomstig de tabel, bedoeld in hoofdstuk 2, paragraaf 3, mits de minister dergelijke tekeningen nodig acht voor de beoordeling van de aanvraag.

Overige bescheiden:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het opstellen/vervaardigen van overige bescheiden zoals rapporten met opname en/of advies inzake bouwfysische of constructieve problemen of problemen met de waterhuishouding of de bodem, mits de minister dergelijke bescheiden nodig acht voor de beoordeling van de aanvraag.

01.06 ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en onderhoud van Arbo-voorzieningen van meer permanente aard ten behoeve van veilig inspecteren en uitvoeren van werkzaamheden.

Hiervoor wordt verwezen naar de paragrafen 32, 33, 70 en 84. Tijdelijke Arbo-voorzieningen op de bouwplaats vallen onder de verantwoordelijkheid van de aannemer (zie daarvoor de paragrafen 01.04 en 01.05).

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- Arbo-voorzieningen welke verband houden met het verkrijgen en/of behouden van een gebruiksvergunning (zoals afscheidingen, hekken, trappen en verlichting).

05. BOUWPLAATSVOORZIENINGEN

05.00 ALGEMEEN

Groot materieel:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het (tijdelijk) inzetten van groot materieel (zoals bij voorbeeld damwanden, hijskranen en steigers), dat noodzakelijk is voor de uitvoering van de instandhoudingswerkzaamheden.

10 STUT- EN SLOOPWERK

10.00 ALGEMEEN

Saneringen en verwijderingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het (tijdelijk) verwijderen van materialen c.q. onderdelen, die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de instandhoudingswerkzaamheden inclusief het daarvoor in te zetten materieel (zoals containers).

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het saneren en/of verwijderen van materialen, onderdelen en/of constructies vervuild met of door asbest,
- het maken van doorbraken en overige werkzaamheden voorzover voortvloeiend uit comfortverbetering en/of veranderd gebruik.

Stut en stempelwerk:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ stut- en stempelwerk tijdens de werkzaamheden.

Beschermende voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ beschermende voorzieningen voor monumentale onderdelen (zoals het voor en/of tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dichtleggen van een dak, afdekken van een vloer en inpakken van het orgel en meubilair, of het beschermen van bomen).

12 GRONDWERK

12.00 ALGEMEEN

Civiele werken:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het schoon en op diepte houden van grachten, sloten en vijvers,
- ❖ de instandhouding van aard- en waterwerken (zie ook paragraaf 17).

Voor werkzaamheden aan hierbij behorende onderdelen van bouwkundige en/of werktuigbouwkundige aard wordt verwezen naar de desbetreffende paragrafen.

14 BUITENRIOLERING EN DRAINAGE

14.00 ALGEMEEN

Riolering en drainage:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding en zo nodig vernieuwing van de aansluitingen van de hemelwaterafvoeren op de (hoofd)riolering, tot maximaal één meter uit de rooilijn,
- ❖ de instandhouding en zo nodig vernieuwing van de riolering, voorzover ten behoeve van de hemel-waterafvoeren, tot maximaal één meter uit de rooilijn,
- ❖ aanleg en onderhoud van drainage ten behoeve van een adequate waterafvoer.

15 TERREINVERHARDINGEN

15.00 ALGEMEEN

Bestrating:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van bestrating, (zoals straten, paden en stoepen), en het periodiek voorzien van een nieuwe top- of verhardingslaag (keien, klinkers, en dergelijke),
- ❖ het herstel van de bestrating na werkzaamheden aan hemelwaterafvoeren, riolering en drainage als genoemd in paragraaf 14.

Beschoeiingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding en, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, vervanging van houten beschoeiingen,
- ❖ het aanbrengen van een nieuwe beschoeiing indien nodig voor de instandhouding van de historische oeverlijn.

16 BEPLANTING

16.00 ALGEMEEN

Deze paragraaf betreft historisch groen zoals begraafplaatsen, parken, tuinen en de bijbehorende natuurlijke elementen voor zover van monumentale waarde.

Boomgaarden en leifruitcollecties:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het verzorgen van bomen en beplanting (zoals snoeien, bemesten, onkruid- en ongediertevrij houden, leiden en water geven bij aanhoudende droogte),

- ❖ het inboeten of vervangen van bomen en heesters.

Gazons (met uitzondering van parkweiden):

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het verzorgen (zoals bemesten, onkruidvrij houden en blad ruimen),
- ❖ het knippen of snijden van graskanten,
- ❖ het maaien (maximaal 26 keer per jaar),
- ❖ het verticuteren en rollen (maximaal 2 keer per jaar),
- ❖ het herstel van een gazon in geval van achterstallig onderhoud.

Niet subsidiabel zijn de kosten voor het herstel van schade aan het gazon, ontstaan door oneigenlijk gebruik.

Hagen, vormbomen en berceaus:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het verzorgen van bomen en beplanting (zoals vormsnoei, bemesten en onkruidvrij houden),
- ❖ het inboeten of vervangen van bomen en heesters,
- ❖ het knippen (buxus en liguster twee keer per jaar; beuk, haagbeuk en taxus één keer per jaar; meidoorn één keer per twee tot vijf jaar),
- ❖ de instandhouding van de draagconstructie.

Heestergroepen, plantenborders, bloemperken en stinsenbeplanting (voor zover aantoonbaar onderdeel ontwerp aanleg):

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het verzorgen van beplanting (zoals snoeien, bemesten, onkruid- en ongediertevrij houden en water geven bij aanhoudende droogte),
- ❖ vervanging door nieuwe aanplant.

Kuipplanten (voor zover aantoonbaar onderdeel ontwerp aanleg):

Subsidiabel zijn de kosten van het verzorgen van bomen en beplanting (zoals snoeien, bemesten, onkruid- en ongediertevrij houden, verkuipen en water geven bij aanhoudende droogte).

Laanbeplantingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het verzorgen van bomen (zoals snoeien, bemesten, onkruidvrij houden en water geven bij aanhoudende droogte),
- ❖ het inboeten of vervangen van bomen,
- ❖ het maaien van ruigten en bermen en het afvoeren van het maaisel (maximaal vier keer per jaar),
- ❖ het geheel, dan wel bij grotere lengte in fasen, vervangen van de laanbeplanting als element door nieuwe aanplant.

Park- en sterrenbossen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het inboeten van plantmateriaal,
- ❖ het maaien van ruigten en het afvoeren van het maaisel (maximaal vier keer per jaar),
- ❖ het opschonen van greppels,
- ❖ vormsnoei van (laan)bomen,
- ❖ de instandhouding van sterrenbossen, met name de elementen die het stervormig patroon bepalen (zoals greppels, dijkjes en de daarop aanwezige beplanting),
- ❖ het herstel van het dijkprofiel van sterrenbossen,

- ❖ het herstel van de (laan)beplanting als element door nieuwe aanplant,
- ❖ het geheel, dan wel vaksgewijs in fasen, vervangen van de (laan)beplanting als element door nieuwe aanplant.

Parkweiden (met uitzondering van parkweiden die door vee worden begraasd):

Subsidiabel zijn de kosten van het maaien (twee keer per jaar) en het afvoeren van het maaisel (hooilandbeheer).

Solitaire bomen en boomgroepen, waaronder lei- en knotbomen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het verzorgen van bomen (zoals snoeien, bemesten, beluchten, onkruid- en ongediertevrij houden, leiden, knotten en water geven bij aanhoudende droogte),
- ❖ het inboeten of vervangen van bomen,
- ❖ vervanging van een boom of boomgroep als element door nieuwe aanplant.

Zichtassen en zichtlijnen (vista's):

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het herstel van zichtassen en zichtlijnen door het verwijderen van takken van bomen of te ver uitgegroeide heesters die de zichtas of zichtlijn inkaderen of begeleiden,
- ❖ het herstel van zichtassen, zichtlijnen en open ruimten door het verwijderen van opgaande begroeiing die van nature is ontstaan,
- ❖ het herstel van de ruimtelijke structuur van zichtassen, zichtlijnen en open ruimten na aantasting door menselijk ingrijpen, voor zover van aantoonbaar belang voor de monumentale waarden.

17 TERREININRICHTING

17.00 ALGEMEEN

Deze paragraaf betreft diverse bouwkundige en weg- en waterbouwkundige elementen die onderdeel uitmaken van een historische aanleg.

Bouwkundige elementen (geen gebouw zijnde):

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van bouwkundige elementen zoals aanwijsborden, grafzerken, hekwerken, lantaarns, pergola's, plantenkuipen, standbeelden, vlonders en zonnewijzers,
- ❖ vervanging van dergelijke bouwkundige elementen indien herstel niet meer mogelijk is.

Voor omvangrijke metsel-, smeed- en timmerwerkzaamheden aan bouwkundige elementen wordt verwezen naar de betreffende paragrafen 22, 43 en 45.

Bruggen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van bruggen die deel uitmaken van de aanleg c.q. de wandeling,
- ❖ vervanging van bestaande bruggen indien herstel niet meer mogelijk is,
- ❖ het aanbrengen van een eenvoudige houten loopbrug, indien de verbinding van belang is voor de aanleg c.q. de wandeling en de voorganger geheel verdwenen is.

Niet subsidiabel zijn de kosten van reconstructie van een geheel verdwenen brug.

Civiele werken:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van aardwerken zoals greppels, heuveltjes, taluds, terrassen en dergelijke, met inbegrip van het maaien van taluds (maximaal vier keer per jaar),
- ❖ de instandhouding van molenbergen, molenerven en molenwerven voor zo ver gelegen binnen een cirkel met het hart van de molen als middelpunt en een middellijn die gelijk is aan die van het wieken-kruis dan wel tot maximaal zes meter uit de buitengevel van de watergedreven molen,
- ❖ het herstel van reliëf door het aanvullen van terreingedeelten die aan erosie of inklinking onderhevig zijn geweest.

Voor werkzaamheden aan hierbij behorende onderdelen van bouwkundige en/of werktuigbouwkundige aard wordt verwezen naar de desbetreffende paragrafen 21, 22, 24, 25, 43 en 90

Waterpartijen en waterlopen inclusief bijbehorende stuwen en duikers, waterpeilen en waterkwaliteit:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van waterlopen van poldermolens en watergedreven molens met de vanouds daarbij behorende elementen en onderdelen (zoals krooshekken, lossluizen, schoeiïngen, stuwen en wachtdeuren) binnen een cirkel met het hart van de molen als middelpunt en een middellijn die gelijk is aan die van het wiekenkruis dan wel tot maximaal zes meter uit de buitengevel van de watergedreven molen,
- ❖ het uitbaggeren van sloten en vijvers tot aan de minerale ondergrond inclusief het afvoeren en/of tijdelijk opslaan van de uitkomende bagger in depot en het afwerken van het depot na inklinking, mits met gesloten grond-balans,
- ❖ het opschonen van windhoeken en (het plaatselijk verwijderen van opgehoopt blad en takhout),
- ❖ het verwijderen van overmatige plantengroei,
- ❖ de instandhouding en het werkzaam houden van duikers en stuwen,
- ❖ het aanbrengen van nieuwe, eenvoudige duikers, overstorten, stuwen, gemaaltjes en pompen, die nodig zijn voor het handhaven of verbeteren van het waterpeil.

Wegen en paden (zie ook paragraaf 15):

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het onkruidvrij houden,
- ❖ het blad ruimen,
- ❖ het knippen of snijden van graskanten,
- ❖ het aanvullen met een toplaag, zoals grind, schelpen of zand,
- ❖ het herstel van verzakte (half-)verhardingen met (half-)verhardingsmateriaal zoals aanwezig in het bestaande of het oorspronkelijke profiel,
- ❖ het herstel van vervaagde historische paden en padenpatronen, voor zover nog herkenbaar aanwezig,
- ❖ het aanbrengen van nieuwe kantopsluitingen voorzover nodig voor herstel en behoud van de padbreedte en de belijning.

20 FUNDERINGSPALEN EN DAMWANDEN

20.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van funderingspalen en/of damwanden (hout, beton of staal),
- ❖ de vervanging dan wel het aanbrengen van funderingspalen en/of damwanden (hout, beton of staal).

21 BETONWERK

21.00 ALGEMEEN

Betonconstructies:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van betonconstructies (zoals wanden, vloeren, daken, kolommen, liggers, portalen, consoles, balkons, klokkenstoelen en dergelijke),
- ❖ de instandhouding van betonnen onderdelen (zoals balusters, cementrustiek, dorpels, hekwerken, gevelbanden en -ornamenten),
- ❖ de instandhouding van civiele en militaire werken (zoals sluis- en kademuren, forten en schuilplaatsen).

Voor ankerwerken en bevestigingen zie paragraaf 43.

Funderingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ herstel van betonnen funderingsconstructies,
- ❖ de vervanging van betonnen funderingsconstructies indien herstel niet meer mogelijk is.

Behandelingen en voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het behandelen van betonwerk tegen gevolgschade door roestende wapening,
- ❖ het behandelen van betonnen onderdelen en/of constructies, indien overlast van vocht/water niet door drainage alleen kan worden weggenomen (zoals bijvoorbeeld het waterdicht maken van een kelder), mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het behandelen van betonwerk tegen graffiti, mits de behandeling omkeerbaar c.q. de aan te brengen coating verwijderbaar/afbreekbaar is en mits de behandeling geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd is door de minister,
- ❖ het aanbrengen en in stand houden van vogel- en ongediertewerende voorzieningen, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Voor het isoleren van betonwerk zie paragraaf 37.

22 METSELWERK

22.00 ALGEMEEN

Metselwerk:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van (dragend) metselwerk zoals van gevels, wanden, gewelven, kolommen, molenrompen, fabrieksschoorstenen, tuinmuren en dergelijke,
- ❖ het herstel van scheuren en het vervangen van kapotte stenen (inboeten).

Voor ankerwerken en bevestigingen zie paragraaf 43

Voegwerk:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van het voegwerk inclusief het op bijpassende manier opnieuw aanbrengen van uitgevallen voegwerk,
- ❖ het op bijpassende manier vervangen van voegwerk, doch uitsluitend omdat de waterkerende werking van het metselwerk van de gevel niet meer voldoende is.

Voor vulling van voegen als dilatatievoegen zie paragraaf 36.

Funderingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ herstel van gemetselde funderingsconstructies,

- ❖ de vervanging van gemetselde funderingsconstructies indien herstel niet meer mogelijk is.

Afdekkingen en bekledingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding of, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, het vervangen van houten, metalen of (natuur-)stenen afdekkingen en bekledingen van opgaand metsel-werk, geveltoppen, kroonlijsten en dergelijke.

Zie in dit verband ook paragraaf 33.

Behandelingen en voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het met water (onder lage druk en temperatuur, zonder toegevoegde materialen als zand of chemicaliën) reinigen van metselwerk ter verwijdering en bestrijding van mos, algen en dergelijke, mits vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het om bouwfysische redenen behandelen van metselwerk, indien overlast van vocht/water niet door drainage alleen kan worden weggenomen (zoals bijvoorbeeld het waterdicht maken van een kelder), mits vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het behandelen van metselwerk tegen graffiti, mits de behandeling omkeerbaar c.q. de aan te brengen coating verwijderbaar/afbreekbaar is en mits de behandeling vooraf is goedgekeurd door de minister,
- ❖ het aanbrengen en in stand houden van vogel- en ongediertewerende voorzieningen, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het schoonhouden van de bovenkant van stenen gewelven.

Voor het isoleren van metselwerk zie paragraaf 37.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het impregneren van gevelmetselwerk.

24 RUWBOUWTIMMERWERK

24.00 ALGEMEEN

Houtconstructies:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van houten draag-, gewelf-, kap- en vakwerkconstructies zoals balken, gootconstructies, gordingen, hijsbalken, kappanten, muurstijlen en sporen,
- ❖ de instandhouding van het staande werk van molens,
- ❖ de instandhouding van het gaande werk van molens (zie ook paragraaf 90),
- ❖ de instandhouding van ingebouwde en vrijstaande klokkenstoelen en klokkentorens/dakruiters met alle daarbij behorende onderdelen als onderslagbalken, vlonders en trappen (zie ook paragraaf 91),
- ❖ de instandhouding van orgelbalkons, balgstoelen en andere houten orgelconstructies (zie ook paragraaf 91),
- ❖ het, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, versterken of gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van de hiervoor bedoelde houtconstructies,
- ❖ de instandhouding en, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, het vervangen van houten elementen en onderdelen (zoals balustrades, hekwerken, spaliëren, schuttingen, luifels, stellingen en veranda's).

Voor ankerwerken en bevestigingen zie paragraaf 43.

Voor werktuigbouwkundige onderdelen van molens zie paragraaf 90.

Voor specifieke werkzaamheden betreffende luidklokken en beiaarden zie paragraaf 91.

Funderingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van houten funderingsconstructies,
- ❖ het gedeeltelijk of geheel vervangen van houten funderingsconstructies indien herstel niet meer mogelijk is.

Beschietingen, bekledingen en betimmeringen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding en, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, het gedeeltelijk of geheel vervangen van dakbeschot, gewelfbeschot, vloerdelen en dergelijke,
- ❖ de instandhouding en, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, het gedeeltelijk of geheel vervangen van bijbehorende betimmeringen (zoals rachels, tengels, panlatten, roeflatten en klossen)
- ❖ de instandhouding van balgen- en uurwerkkamers (zie voor orgels en uurwerken ook paragraaf 90).

Voor aftimmerwerk zie paragraaf 45.

Behandelingen en voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ een curatieve behandeling tegen houtaantasters als insecten, schimmels en zwammen, mits vooraf goedgekeurd door de minister en uitgevoerd door een naar het oordeel van de minister ter zake deskundige,
- ❖ een bescherming tegen vocht/water door middel van vochtwerende, dampremmende lagen, mits bouwfysisch noodzakelijk en vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ een conserverende behandeling van het staande werk van molens,
- ❖ het aanbrengen en in stand houden van vogel- en ongediertewerende voorzieningen, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het schoonhouden van de bovenkant van houten gewelven.

Voor het isoleren van timmerwerk zie paragraaf 37.

25 METAALCONSTRUCTIEWERK

25.00 ALGEMEEN

Metaalconstructies:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van gietijzeren, smeedijzeren en/of stalen constructies.

Voor ankerwerken en bevestigingen zie paragraaf 43.

Voor metalen elementen en onderdelen zie paragraaf 43.

Behandelingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ een roestwerende behandeling en/of beschermlaag.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het, al dan niet conform brandpreventievoorschriften, aanbrengen van brandwerende en/of brand-isolerende voorzieningen.

Voor het isoleren van metaalconstructies zie paragraaf 37.

26 BOUWKUNDIGE KANAALELEMENTEN

26.00 ALGEMEEN

Schoorstenen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van schoorstenen met bijbehorende schoorsteenkanalen,
- ❖ de instandhouding van schoorsteenkapen en roosters.

Voor het isoleren van bouwkundige kanaalelementen zie paragraaf 37.

Voor werktuigbouwkundige onderdelen bij/in industrieel erfgoed zie paragraaf 90.

Schachten en kokers:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding en, indien dat om constructieve dan wel materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, de gedeeltelijke dan wel gehele vervanging van schachten en kanalen (zoals bij voorbeeld ventilatie- en rookgasafvoerkanalen) en stortkokers.

30 KOZIJNEN, RAMEN EN DEUREN

30.00 ALGEMEEN

Kozijnen, ramen, deuren en dergelijke:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van kozijnen, ramen en deuren (zoals stijlen aanscherpen, onderdorpels vervangen),
- ❖ de instandhouding van vensteronderdelen (zoals schuiframen, raamluiken en dergelijke),
- ❖ de instandhouding van daklichten, dakkoepels en dakstraten,
- ❖ de instandhouding van elementen zoals galmborden, dakluiken en dergelijke,
- ❖ het gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van hiervoor genoemde onderdelen en elementen, mits constructief dan wel materiaaltechnisch noodzakelijk.

Hang- en sluitwerk:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van hang- en sluitwerk van ramen, deuren en luiken (zoals deurkloppers, deurkrukken, gehengen, scharnieren en sloten),

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het aanbrengen van extra veiligheidsvoorzieningen zoals bij voorbeeld dievenklauwen.

Behandelingen en voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het aanbrengen en in stand houden van vogel- en ongediertewerende voorzieningen zoals bij voorbeeld vogelpennen en -draden, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister (zie ook paragraaf 43).

31 SYSTEEMBEKLEDINGEN

31.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van systeembekledingen (zoals felsplaat- en profielplaatbekledingen).

32 TRAPPEN EN BALUSTRADEN

32.00 ALGEMEEN

Trappen en balustraden:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van trappen en traponderdelen (zoals trapbomen, traptreden, balustraden, leuning, traphekken en trapluiken).

Arbo-voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en onderhoud van voorzieningen, conform de Arbowet- en regelgeving, ten behoeve van veilig inspecteren en uitvoeren van werkzaamheden (zoals loopbruggen, trappen, ladders, hekken en trapluiken).

33 DAKBEDEKKINGEN

33.00 ALGEMEEN

Dak- en gevelbedekkingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van dakbedekkingen (zoals riet, pannen, leien, lood, zink en bitumineuze dakbedekking),
- ❖ de instandhouding en/of het aanbrengen van ventilatiepannen en -roosters,
- ❖ de instandhouding van afdekkingen en bedekkingen (zoals van koper, lood, zink, leien, natuursteen en dergelijke) van onder andere gevels, zijwangen van dakkapellen, ornamenten, dakranden en -daklijsten,
- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van dak- en gevelbedekkingen.

Voor het saneren en verwijderen van asbesthoudende onderdelen zie paragraaf 10.

Balkons, luifels en dergelijke:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van afdekkingen en bekledingen (zoals van koper, lood, zink, bitumineuze afdekking en dergelijke) van en op balkons, luifels, galerijen, veranda's en dergelijke,
- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van dergelijke afdekkingen en bekledingen.

Behandelingen en voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ een bescherming tegen vocht/water door middel van vochtwerende, dampremmende lagen, mits bouwfysisch noodzakelijk en geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het aanbrengen en in stand houden van vogel- en ongediertewerende voorzieningen, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Voor het isoleren van daken en dergelijke zie paragraaf 37.

Arbo-voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en onderhoud van voorzieningen, conform de Arbowet- en regelgeving, ten behoeve van veilig inspecteren en uitvoeren van werkzaamheden (zoals ladderhaken en dakluiken).

34 BEGLAZING

34.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van glas-in-lood ramen, al dan niet gebrandschilderd,
- ❖ de instandhouding van enkele beglazing,

- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische of andere redenen noodzakelijk is, gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van de beglazing, mits dit geschiedt op een bijpassende wijze c.q. met een in stijl passende glassoort,
- ❖ het aanbrengen van tegen teloorgang en vandalisme beschermende voorzetbeglazing bij bijzonder ontworpen glas-in-loodramen, waaronder gebrandschilderd glas, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het aanbrengen van isolerende beglazing.

35 NATUUR- EN KUNSTSTEEN

35.00 ALGEMEEN

Natuursteenwerken en -beeldhouwwerken:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van natuursteenwerken (zoals balustraden, bordessen, dorpels, gevel-banden, kolommen, neuten, plinten, stoeppalen, traptreden en vloeren),
- ❖ de instandhouding van natuurstenen beeldhouwwerken (decoratieve elementen en ornamenten zoals klauwstukken, kruisbloemen, pinakels en voluten),
- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische of andere redenen noodzakelijk is, gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van natuursteenwerken en natuurstenen beeldhouwwerken.

Behandelingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, conserverend behandelen van natuursteenwerken (bij voorbeeld met de Ibach-methode), mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het behandelen van natuur- en kunststeenwerk tegen graffiti, mits de behandeling omkeerbaar c.q. de aan te brengen coating verwijderbaar/afbreekbaar is en mits de behandeling is geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het impregneren van natuur- en kunststeenwerk.

Voor het isoleren van natuur- en kunststeenwerken zie paragraaf 37.

36 VOEGVULLING

36.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van voegvullingen/mortels ten behoeve van de noodzakelijke afwerking c.q. afdichting (zoals bij voorbeeld dilatatievoegen),
- ❖ het, indien dat om technische redenen noodzakelijk is, op bijpassende wijze vervangen dan wel aanbrengen van voegvullingen/mortels ten behoeve van afwerking c.q. afdichting.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het aanbrengen van voegvullingen van PUR-schuim, kit en dergelijke.

Voor voegwerk in metselwerk zie paragraaf 22.

37 NA-ISOLATIE

37.00 ALGEMEEN

Isolatie:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van historisch waardevol isolatiemateriaal (zoals boekweitdoppen, houtkrullen, mos, schelpen, slakkenwol en zeegras)

Na-isolatie:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ het (na-)isoleren van een monumentale waterinstallatie om bevriezing daarvan te voorkomen

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het aanbrengen van overig isolatiemateriaal.

38 GEVELSCHERMEN

38.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van gevelschermen (zoals bij voorbeeld wind- en zonnenschermen).

40 STUKADOORWERK

40.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van binnen- en buitenstucwerk,
- ❖ de instandhouding van stucwerk ornamenten, zowel binnen als buiten,
- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische en/of constructieve redenen noodzakelijk is, gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van het stucwerk,
- ❖ het gebruiken van stucwerkdragers en stucwerkprofielen.

Voor het isoleren van stucwerk zie paragraaf 37.

41 TEGELWERK

41.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van tegelwerk (zoals vloer- en wandtegels, tegelplateaus in/op schouwen en mozaïekwerk),
- ❖ het vervangen van kapotte tegels.

42 DEKVLOEREN EN VLOERSYSTEMEN

42.00 ALGEMEEN

Vloerafwerkingen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van vloerafwerkingen (zoals terrazzo-, granito-, parket- en stalvloeren),
- ❖ het aanbrengen van vloerbeschermende voorzieningen, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Voor het isoleren van vloeren zie paragraaf 37.

Voor de instandhouding van geschilderde vloerdecoraties zie paragraaf 47.

43 METAAL- EN KUNSTSTOFWERK

43.00 ALGEMEEN

Metaalwerken en metalen ornamenten:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van metaalwerken (zoals gietijzeren/smeedijzeren/stalen hekwerken, balusters, kolommen en molenassen),
- ❖ de instandhouding van decoratieve metalen ornamenten (zoals bol, haantje, kruis, windvaan, wijzerplaat en zonnewijzer).

Roosters en dergelijke:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van vloerluiken en -roosters,
- ❖ de instandhouding van ventilatieroosters (zoals bij voorbeeld gevelroosters voor de ventilatie van de kruipruimte),
- ❖ de instandhouding van gaasramen en roosters ter bescherming van monumentale onderdelen,
- ❖ de instandhouding van blad- en sneeuwroosters in goten,
- ❖ het vervangen en/of aanbrengen van roosters en/of luiken, indien technisch of bouwfysisch noodzakelijk,
- ❖ het aanbrengen en in stand houden van vogel- en ongediertewerende voorzieningen zoals gaasramen en roosters, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Hijs- en ankerwerken:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van hijswerken (zoals hijsankers, hijsshaken, hijskatrollen en dergelijke),
- ❖ de instandhouding van ankerwerken en bevestigingen (zoals gevelankers, bevestigingshaken en ophangstangen),
- ❖ het aanbrengen van ankers en bevestigingen.

44 PLAFOND- EN WANDSYSTEMEN

44.00 ALGEMEEN

Plafonds en wanden:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van plafonds en wanden van onder andere glas, hout, leem, leer, metaal en textiel (al dan niet bevestigd op tengel- en rachelwerk, riet, steengaas en dergelijke),
- ❖ de instandhouding van al dan niet geschilderde plafond- en wanddecoraties en ornamenten (zie hiervoor ook de paragrafen 47 en 48).

Voor het isoleren van plafonds en wanden zie paragraaf 37.

45 AFBOUWTIMMERWERK

45.00 ALGEMEEN

Aftimmerwerk:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van aftimmerwerk buiten (zoals gevelbetimmeringen, dakkapellen, frontons, boei- en gootlijsten, windveren, dak- en gevellijsten, pilasters, dakluiken, schoorsteenborden en uileborden),
- ❖ de instandhouding van aftimmerwerk binnen (zoals architraven, dagbetimmeringen, deurlijsten, koplijsten, lambriseringen, orgelkassen, plinten, raamblinden, vensterbanken en vloerluiken),
- ❖ de instandhouding van decoratieve houten elementen (zoals festoenen en sierlijstwerk).

Behandelingen en voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ een curatieve behandeling tegen houtaantasters als insecten, schimmels en zwammen, mits vooraf goedgekeurd door de minister en uitgevoerd door een naar het oordeel van de minister ter zake deskundige,

- ❖ een bescherming tegen vocht/water door middel van vochtwerende, dampremmende lagen, mits bouwfysisch noodzakelijk en vooraf goedgekeurd door de minister.

Voor het isoleren van afbouw-timmerwerk zie paragraaf 37.

46 SCHILDERWERK

46.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ schilderwerk buiten,
- ❖ schilderwerk binnen voor zover het de binnenzijde van kozijnen, ramen en deuren in de buitengevel betreft,
- ❖ de instandhouding van bijzonder schilderwerk binnen en/of geschilderde decoraties (zoals bij voorbeeld muur-, wand-, plafond- en vloerschilderingen).

Voor binneninrichting en binnenaafwerking zie de paragrafen 47 en 48.

47 BINNENINRICHTING

47.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van interieurs en interieurelementen (zoals bedsteden, haarden, kasten, kerkbanken, orgelkasten, schouwen en tochtportalen),
- ❖ onderzoek en begeleiding door een naar het oordeel van de minister gekwalificeerde deskundige.

Voor interieuraafwerking zie paragraaf 48.

Voor sanitair zie paragraaf 53.

Voor verwarming zie paragraaf 60.

Voor verlichting zie paragraaf 70.

48 BEHANGWERK, VLOERBEDEKKING EN STOFFERING

48.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van interieuraafwerkingen als behangwerk, vloerbedekking en stoffering (zoals geschilderde behangsels, goudleer en textiele bespanningen; tapijten en lopers; bovendeur- en schoorsteenstukken),
- ❖ het aanbrengen van voorzieningen tegen ongedierte, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ het aanbrengen, indien bouwfysisch noodzakelijk, van interieurbeschermdende voorzieningen (zoals vocht-/klimaatbeheersing), mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ onderzoek en begeleiding door een naar het oordeel van de minister gekwalificeerde deskundige.

Voor binneninrichting zie paragraaf 47.

50 DAKGOTEN EN HEMELWATERAFVOEREN

50.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van (onder andere gietijzeren, koperen, loden, natuurstenen en zinken) goten c.q. gootbekledingen, vergaarbakken en hemelwaterafvoeren,
- ❖ het, indien dat om materiaaltechnische redenen noodzakelijk is, gedeeltelijk dan wel geheel vervangen van goten c.q. gootbekledingen, vergaarbakken en hemelwaterafvoeren.

Voor gootconstructies en gootlijsten zie de paragrafen 24 en 45.

51 BINNENRIOLERING

51.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van binnenriolering met bijbehorende onderdelen (zoals appendages, pompen en putten).

52 WATERINSTALLATIES

52.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van waterinstallaties met bijbehorende onderdelen (zoals appendages, pompen en verdelers),

53 SANITAIR

53.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van sanitair met bijbehorende onderdelen (zoals kranen, toiletputten en wastafels).

54. BRANDBESTRIJDINGSINSTALLATIES

54.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van brandbestrijdingsinstallaties,
- ❖ aanleg en/of onderhoud van brandbestrijdingsinstallaties en -voorzieningen (inclusief brandblussers en brandslanghaspels), mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister en aangelegd conform de voorschriften inzake brandpreventie,
- ❖ aanleg en/of onderhoud van voorzieningen ter voorkoming en/of ten behoeve van een snelle bestrijding van een brand, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- voorzieningen en/of maatregelen welke verband houden met het verkrijgen en/of behouden van een gebruiksvergunning (zoals noodverlichting, ontruimingsalarm en vluchtwegaanduiding).

55 GASINSTALLATIES

55.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van gasinstallaties met bijbehorende onderdelen (zoals appendages, leidingen en tanks).

56 PERSLUCHT- EN VACUUMINSTALLATIES

56.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van perslucht- en vacuüminstallaties met bijbehorende onderdelen (zoals appendages, leidingen en tanks).

60 VERWARMINGSINSTALLATIES

60.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van verwarmingsinstallaties met bijbehorende onderdelen (zoals kachels, verwarmingsketels en radiatoren).

61 VENTILATIE- EN LUCHTBEHANDELINGSINSTALLATIES

61.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van onder andere binnen- en buitenroosters, ventilatie- en dakkappen,
- ❖ aanleg en onderhoud van ventilatie- en bevochtigingsinstallaties ter bescherming van interieurs, mits bouwfysisch noodzakelijk en geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

62 KOELINSTALLATIES

62.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van koelinstallaties met bijbehorende onderdelen.

70 ELEKTROTECHNISCHE INSTALLATIES

70.00 ALGEMEEN

Elektrotechnische installaties:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van elektrotechnische installaties met bijbehorende armaturen, schakelaars en dergelijke onderdelen.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- vervanging dan wel aanleg van leidingen en/of bedrading.

Bliksemafleidingsinstallaties:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de aanleg en het onderhoud van bliksemafleidingsinstallaties, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister en aangelegd conform de geldende voorschriften (NEN 1014 beveiligingsgraad klasse LP3).

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- aanleg en/of onderhoud van overspanningsbeveiliging.

Arbo-voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en onderhoud van voorzieningen, conform de Arbowet- en regelgeving, ten behoeve van veilig inspecteren en uitvoeren van werkzaamheden (zoals elektrotechnische installaties met bijbehorende verlichtingsarmaturen).

75 COMMUNICATIE- EN BEVEILIGINGSINSTALLATIES

75.00 ALGEMEEN

Communicatie-installaties:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van communicatie-installaties met bijbehorende onderdelen.

Brandmeldinstallaties:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en/of onderhoud van brandmeldinstallaties, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- doormelding aan een meldkamer waaronder het abonnement en de lijnhuur.

Inbraakbeveiligingsinstallaties:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en/of onderhoud van inbraakbeveiligingsinstallaties, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- doormelding aan een meldkamer waaronder het abonnement en de lijnhuur.

78 GEBOUWENBEHEERSYSTEMEN

78.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en/of onderhoud van gebouwenbeheersystemen, mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister.

80 LIFTINSTALLATIES

80.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van personen- en goederenliftinstallaties.

81 ROLTRAPPEN EN ROLPADEN

81.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van roltrappen en rolpaden.

82 HEF- EN HIJSINSTALLATIES

82.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van hef- en hijsinstallaties (zoals hefplateaus, hijsbalken en hijsankers).

Voor bij hijsinstallaties behorende metaalwerken zie paragraaf 43.

83 GOEDERENTRANSPORT- EN -DISTRIBUTIESYSTEMEN

83.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van goederentransport- en distributiesystemen.

84 GEVELONDERHOUDINSTALLATIES

84.00 ALGEMEEN

Arbo-voorzieningen:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ aanleg en onderhoud van voorzieningen, conform de Arbowet- en regelgeving, ten behoeve van veilig inspecteren en uitvoeren van werkzaamheden (zoals veiligheidsogen en -ankers).

90 WERKTUIGBOUWKUNDIGE INSTALLATIES

90.00 ALGEMEEN

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van werktuigbouwkundige installaties en onderdelen aan/in/van bij voorbeeld:
  - civiele monumenten (zoals brug- en sluisbedieningswerken),
  - industriële monumenten (zoals machinerieën en werktuigen),
  - molens (zoals de onderdelen van het gaande werk).

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- de instandhouding van later aangebrachte/toegevoegde installaties (zoals een modernere maalderij-installatie, een mechanische bemaling, een elektrisch bewegingswerk en dergelijke) en bijbehorende werken, tenzij deze zelf als

monument zijn beschermd dan wel expliciet in de redengevende omschrijving van een beschermd monument zijn opgenomen.

91 KLINKENDE MONUMENTEN (luidklokken, beiaarden, orgels, uurwerken, e.d.)

91.00 ALGEMEEN

Algemeen:

Omdat veel werkzaamheden voor met name de functionele instandhouding van de zogenoemde klinkende monumenten specifiek en specialistisch van aard zijn is ervoor gekozen hier een aparte paragraaf voor op te nemen. Voor subsidie komen alleen in aanmerking werkzaamheden aan (onderdelen van) klinkende monumenten die hetzij zelf als monument zijn beschermd dan wel expliciet in de redengevende omschrijving van een beschermd monument zijn opgenomen.

Luidklokken:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van de luidklokken (werkzaamheden zoals het opvullen van slagplekken, het herstel van kronen en dergelijke),
- ❖ de instandhouding van de klokophanging (werkzaamheden aan onder andere stropen en klokragers),
- ❖ de instandhouding van klepels en slaghamers (werkzaamheden zoals het uitgloeien van klepels, de revisie en afstelling van de klepelophanging, de vervanging van moderne klepels door historisch verantwoorde klepels en dergelijke),
- ❖ de instandhouding van de luidinrichting (werkzaamheden aan onder andere luidassen, luidwielen, luidarmen, luidtouwen/-kettingen en luidmotoren),
- ❖ onderzoek en begeleiding door een naar het oordeel van de minister gekwalificeerde deskundige.

Voor de klokkenstoel c.q. klokkentoren/dakruiter en bijbehorende onderdelen zie paragraaf 24.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- de vervanging van een historisch verantwoorde klepel en/of klepelophanging door een moderne uitvoering,
- de vervanging van mechanische slaghamers door magneethamers,
- het buiten gebruik stellen en/of vervangen door een nieuwe luidklok.

Beiaarden:

Zie onder luidklokken. Daarnaast:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van de tractuur van het handspel en automatisch spel,
- ❖ de instandhouding van de speeltrommel, de (gewichts-)aandrijving van de speeltrommel en noten,
- ❖ de instandhouding van mechanische speelhamers,
- ❖ de instandhouding van het klavier,
- ❖ de vervanging van versleten onderdelen door historisch verantwoorde replica's/kopieën,
- ❖ onderzoek en begeleiding door een naar het oordeel van de minister gekwalificeerde deskundige.

Voor de klokkenstoel c.q. klokkentoren/dakruiter en bijbehorende onderdelen zie paragraaf 24.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- het herstel van elektronische speelwerken en bandspeelwerken,

- de vervanging van de gewichtsaandrijving van een speeltrommel door een elektromotor,
- werkzaamheden aan magneethamers,

Orgels:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van het instrument (werkzaamheden aan onder andere windvoorziening, windladen, tractuur, claviatuur, pijpwerk, klankgeving en stemming),
- ❖ schilderwerk in het kader van een algeheel herstel van het instrument,
- ❖ de functionele instandhouding van het instrument (periodieke werkzaamheden zoals stem-werk door een ervaren orgelstemmer, het schoonmaken en bijregelen van mechanieken en het afregelen van de windvoorziening),
- ❖ aanleg en onderhoud van klimaatbeheersingsapparatuur in of nabij het instrument (zoals bij voorbeeld luchtvochtigheidsmeter, luchtbevochtiger en klimaatregelaar), mits geadviseerd dan wel vooraf goedgekeurd door de minister,
- ❖ onderzoek en begeleiding door een naar het oordeel van de minister gekwalificeerde deskundige.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- wijziging van de klankgeving (intonatie),
- een stemhulp,
- herstelwerk als gevolg van onoordeelkundig stemwerk.

Uurwerken:

Subsidiabel zijn de kosten van:

- ❖ de instandhouding van het uurwerk en zijn aandrijving (werkzaamheden aan onder andere uurwerk-frame, gewichten, draden/kabels/kettingen/touwen, katrollen, valkisten, opwindsysteem, gelijkloop-inrichting, slaghamers en bijbehorende afhoudveren),
- ❖ schilder- en verguldwerk aan uurwerk en wijzerplaat (conservering van de aangetroffen toestand of herstel van de uit onderzoek gebleken oorspronkelijke toestand),
- ❖ de functionele instandhouding van het instrument (periodieke werkzaamheden zoals het schoonmaken, smeren en zo nodig bijregelen van de bewegende delen),
- ❖ onderzoek en begeleiding door een naar het oordeel van de minister gekwalificeerde deskundige.

Niet subsidiabel zijn de kosten van:

- werkzaamheden aan wijzerring-/wijzerplaatverlichting,
- het ombouwen/wijzigen van mechanisch uurwerk naar elektrisch uurwerk,
- werkzaamheden aan moederklokken en afstandgestuurde elektronica.

HOOFDSTUK 2. TABELLEN EN GRONDSLAGEN VOOR BEREKENINGEN

1. Tabel voor de berekening van het honorarium inzake het opstellen van een instandhoudingsplan

De kosten voor het opstellen van een instandhoudingsplan, door een architect/bouwkundige/groenbeheerder, zullen worden getoetst aan de hieronder uitgewerkte honorariumpercentages. Tot de werkzaamheden inzake het opstellen van een instandhoudingsplan behoren:

- het (laten opstellen en) analyseren van het inspectierapport
- het op basis van het inspectierapport opstellen van het instandhoudingsplan van de uit te voeren werkzaamheden
- het opstellen van werkomschrijving/besteksparagraaf/bestek
- het vervaardigen van de bijbehorende tekeningen
- het (laten) vervaardigen van ondersteunende foto's
- het opstellen van de – meer of minder gespecificeerde – meerjarenbegroting

In de toelichting op het aanvraagformulier is aangegeven aan welke eisen genoemde stukken dienen te voldoen.

Het subsidiabele honorariumbedrag voor het opstellen van een instandhoudingsplan wordt als volgt vastgesteld:

Eerst wordt het honorariumpercentage bepaald aan de hand van het hiernavolgende overzicht, waarin dat percentage is gerelateerd aan de totale instandhoudingskosten/bouwsom. Vervolgens wordt het subsidiabele honorariumbedrag berekend door het gevonden honorariumpercentage te vermenigvuldigen met de subsidiabele kosten.

Overzicht van honorariumpercentages gerelateerd aan de totale instandhoudingskosten:

Instandhoudingskosten	Percentage
tot € 50.000	3,43%
tot € 100.000	3,22%
tot € 150.000	3,04%
tot € 200.000	2,89%
tot € 250.000	2,76%
tot € 300.000	2,66%
tot € 350.000	2,56%
tot € 400.000	2,48%
tot € 450.000	2,41%
tot € 500.000	2,35%
tot € 550.000	2,29%
tot € 600.000	2,24%
tot € 650.000	2,19%
tot € 700.000	2,15%
tot € 750.000	2,11%
tot € 800.000	2,08%
tot € 850.000	2,05%
tot € 900.000	2,02%
tot € 950.000	1,99%
tot € 1.000.000	1,96%

tot	€ 1.050.000	1,94%
tot	€ 1.100.000	1,92%
tot	€ 1.150.000	1,89%
tot	€ 1.200.000	1,88%
tot	€ 1.250.000	1,86%
tot	€ 1.300.000	1,84%
tot	€ 1.350.000	1,82%
tot	€ 1.400.000	1,81%
tot	€ 1.450.000	1,79%
tot	€ 1.500.000	1,78%
tot	€ 1.550.000	1,77%
tot	€ 1.600.000	1,75%
tot	€ 1.650.000	1,74%
tot	€ 1.700.000	1,73%
tot	€ 1.750.000	1,72%
tot	€ 1.800.000	1,71%
tot	€ 1.850.000	1,70%
tot	€ 1.900.000	1,69%
tot	€ 1.950.000	1,68%
tot	€ 2.000.000	1,67%

2. Tabel voor de berekening van het honorarium inzake de planbegeleiding

Bij instandhoudingsplannen is begeleiding door een architect/bouwkundige/groenbeheerder subsidiabel indien en voor zover die begeleiding uit de volgende werkzaamheden bestaan:

- het jaarlijks opstellen van het uitvoeringsprogramma aan de hand van het instandhoudingsplan, analyse van het meest recente inspectierapport en een eigen inspectie van het monument
- het opvragen van offertes, de prijsvorming en het verstrekken van uitvoeringsopdrachten
- de begeleiding en controle tijdens de uitvoering
- het opnemen/de oplevering van de uitgevoerde werkzaamheden
- het opstellen van de eindafrekening en de financiële verantwoording inclusief het eventueel bijgestelde plan

De totale kosten voor de begeleiding van de uitvoering van een instandhoudingsplan, over de planperiode van zes jaar gerekend, zijn aan een maximum gebonden.

Het subsidiabele honorariumbedrag voor de begeleiding wordt als volgt vastgesteld:

Eerst wordt het honorariumpercentage bepaald aan de hand van het hiernavolgende overzicht, waarin dat percentage is gerelateerd aan de totale instandhoudingskosten/bouwsom. Vervolgens wordt het subsidiabele honorariumbedrag berekend door het gevonden honorariumpercentage te vermenigvuldigen met de subsidiabele kosten.

Overzicht van honorariumpercentages gerelateerd aan de totale instandhoudingskosten:

Instandhoudingskosten	Percentage
tot € 50.000	7,86%
tot € 100.000	7,36%
tot € 150.000	6,95%
tot € 200.000	6,61%
tot € 250.000	6,32%
tot € 300.000	6,08%
tot € 350.000	5,86%
tot € 400.000	5,68%
tot € 450.000	5,52%
tot € 500.000	5,37%
tot € 550.000	5,24%
tot € 600.000	5,12%
tot € 650.000	5,02%
tot € 700.000	4,92%
tot € 750.000	4,83%
tot € 800.000	4,75%
tot € 850.000	4,68%
tot € 900.000	4,61%
tot € 950.000	4,55%
tot € 1.000.000	4,49%
tot € 1.050.000	4,43%
tot € 1.100.000	4,38%
tot € 1.150.000	4,33%
tot € 1.200.000	4,29%
tot € 1.250.000	4,25%

tot	€ 1.300.000	4,21%
tot	€ 1.350.000	4,17%
tot	€ 1.400.000	4,14%
tot	€ 1.450.000	4,10%
tot	€ 1.500.000	4,07%
tot	€ 1.550.000	4,04%
tot	€ 1.600.000	4,01%
tot	€ 1.650.000	3,99%
tot	€ 1.700.000	3,96%
tot	€ 1.750.000	3,94%
tot	€ 1.800.000	3,91%
tot	€ 1.850.000	3,89%
tot	€ 1.900.000	3,87%
tot	€ 1.950.000	3,85%
tot	€ 2.000.000	3,83%

3. Tabel voor de berekening van de toeslag voor het vervaardigen van aanvullende stukken

Indien de instandhoudingswerkzaamheden ook ingrijpender herstel en/of grote ingrepen omvatten zijn aanvullende, meer gedetailleerde stukken nodig om het instandhoudingsplan goed te kunnen beoordelen. Welke aanvullende stukken dat betreft hangt af van het uit te voeren werk. In dit verband wordt verwezen naar de uitgebreide toelichting op het aanvraagformulier.

Voor het (laten) vervaardigen van de benodigde aanvullende stukken mag de architect/bouwkundige/groenbeheerder boven op het honorarium een toeslag berekenen. De totale som (plankosten, begeleidingskosten en toeslag) is aan een maximum gebonden conform onderstaande tabel.

Overzicht van de toeslagpercentages gerelateerd aan de som van de opstel- en begeleidingskosten en toeslag:

Instandhoudingskosten	Over 6 jaar maximaal
tot	€ 50.000 15,00%
tot	€ 100.000 14,00%
tot	€ 150.000 13,00%
tot	€ 200.000 12,00%
tot	€ 250.000 11,00%
vanaf	€ 250.000 10,00%

4. Grondslagen voor de berekening van het bouwplaatsuurloon

Grondslagen voor de berekening van de gemiddelde loonkosten van aannemers en onderaannemers zijn:

- bouwplaatsbezetting: jeugdgroep 2%; volwassenen groep B 25%; volwassenen groep D 60%; voorlieden toeslag 13%
- onderscheid wordt gemaakt in: uurloon inzittenden (30%), uurloon alléén chauffeur (40%) en uurloon chauffeur + inzittenden (30%)
- ziekteverzuim: 6,5%

Subsidiabele gemiddelde (bouwplaats)uurloon:

Het subsidiabele gemiddelde uurloon bedraagt € 36,30 (prijspeil februari 2010).

Voor de provincies Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland mag een opslag van € 0,50 berekend worden.

Het gemiddelde uurloon is inclusief twee reisen maar exclusief algemene bouwplaatskosten, algemene bedrijfskosten, winst + risico en BTW.

Het subsidiabele gemiddelde uurloon wordt periodiek geactualiseerd en bekendgemaakt via www.cultureelerfgoed.nl en www.monumenten.nl.

5. Grondslagen voor de opbouw van de algemene bouwplaatskosten

De kosten van een aannemer zijn te verdelen in directe en indirecte kosten.

Directe kosten:

Tot de directe kosten van een bouwwerk behoren de kosten van de daarin te verwerken materialen en het daarbij behorende loon van het personeel. Onder de directe kosten worden voor instandhoudingswerkzaamheden ook begrepen de kosten van eventuele onderaannemers en steigerwerk.

Indirecte kosten:

De indirecte kosten zijn de kosten van de hulpmiddelen en de organisatie die nodig zijn om het bouwwerk tot stand te brengen.

De indirecte kosten worden verdeeld in:

- Algemene bouwplaatskosten: kosten van de (hoofd)aannemer die niet direct aan een onderdeel zijn toe te wijzen zoals:
  - voorbereiding;
  - Arbo-voorzieningen ten behoeve van de uitvoering van het werk (inclusief de kosten voor het Arbo-plan/-dossier en de uitvoering daarvan een en ander conform de eisen van de Arboret);
  - inrichting van het bouwterrein (onder andere de huur plus aan-/afvoer van keten alsmede de elektrische en werktuigbouwkundige werkzaamheden ten behoeve van de terreininrichting);
  - aansluiting en verbruik van elektra/gas/water/telefoon;
  - hekwerken / terreinafsluitingen (zoals preventieve maatregelen tegen vandalisme);
  - bouwplaatsverlichting;
  - uitvoerder / toezicht / begeleiding en dergelijke;
  - werk- en bouwvergaderingen, wekrapporten, en dergelijke;
  - aan- en afvoer (laden / lossen);
  - periodiek opruimen (inclusief de afvoer van bouwafval);
  - afschrijving van klein materieel (waaronder elektrisch gereedschap);
  - oplevering.
- Algemene bedrijfskosten: kosten die samenhangen met de algehele leiding van het bedrijf en die van de algemene en administratieve diensten.

Normen voor subsidiabele aannemerskosten:

- a. gemiddelde bouwplaatsuurloon op basis van hoofdstuk 2, paragraaf 4
- b. post onvoorzien: maximaal 5%
- c. algemene bouwplaatskosten, te berekenen over de directe kosten: gemiddeld 9%
- d. algemene bedrijfskosten, te berekenen over de som van de directe kosten en de algemene bouwplaatskosten: gemiddeld 7%
- e. winst en risico, te berekenen over de som van de directe kosten, algemene bouwplaatskosten en algemene bedrijfskosten: gemiddeld 3%
- f. indexering: maximaal 3% per jaar

De onderdelen c, d en e bij elkaar vormen een opslag (ABK) van maximaal 20%.

Omvatten de instandhoudingswerkzaamheden ook ingrijpender herstel en/of grote ingrepen dan dient de begroting van de aannemer dan wel de architect, voor de beoordeling van de subsidiabele kosten, gespecificeerd te zijn in onder andere eenheden, uren, materiaal- en materieelkosten, stel- en verrekenposten.